

VOGELVLUCHT MET DE GEOMETRISCHE TUIN VAN HUIS TE BAAK (1770)

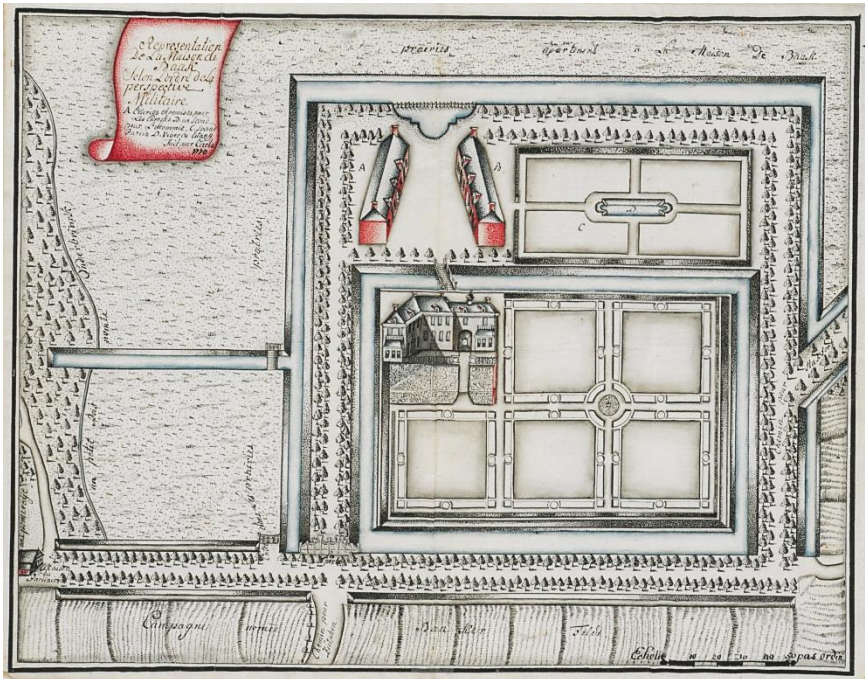
JAN HOLWERDA

Op een in het Landesarchiv Nordrhein-Westfalen gevonden kaart uit 1770 komt zeer fraai de toentertijd aanwezige geometrische tuinaanleg van Huis te Baak naar voren.¹ Tot nu bleef de beschrijving van de toenmalige tuinaanleg eigenlijk beperkt tot: 'Het oorspronkelijke kasteel [van voor de herbouw van 1738-1739] lag in een vierkant grachtenstelsel; binnen dit carré lagen ook moestuinen.'² De Hottingerkaart uit 1780 vormde tot nu toe de enige visuele aanvulling: het hoofdhuis met de ernaast gelegen tuinen binnen een eigen omgrachting, een voorplein met bouwhuizen met daarnaast nog een tuinaanleg en om het geheel opnieuw een omgrachting.³

'REPRESENTATION DE LA MAISON DE BAAK'

De gevonden kaart of vogelvlucht laat het huis van na de herbouw, op oudere fundamenteën en met oudere muurdelen en hergebruik van de oude bouwmaterialen, van 1738-1739 zien. Deze herbouw vond plaats naar ontwerp van Gerrit Ravenschot, in opdracht van Gerardus Wilhelmus Josephus van der Heyden (1688-1752).⁴ Direct ten zuidwesten van het huis ligt een plein met aangrenzend gedetailleerd ingetekende parterres. Huis en deze parterres vormen een zesde deel binnen een omgrachting. De overige vijf delen betreffen niet ingevulde tuindelen omzoomd door *platte-bandes*, en vier van deze delen omringen een cirkelvormige parterre met een centrale invulling. Aan de andere zijde van het huis is het voorplein met een tweetal bouwhuizen waarbij de ruimte daartussen van het huis af vernauwd. In werkelijkheid, want de bouwhuizen bestaan nog steeds, is het andersom (ook het kadastraal minuutplan uit 1817 laat dit zien). Het westelijke bouwhuis is voor de paarden en '*carossen*' en het oostelijke ten behoeve van de '*economie*'. Achter het laatste bouwhuis is nog een '*second jardin*' met erin een langwerpige '*vivre ou estang*'. Deze tuin lijkt

omringd door een haag en bestaat uit vier niet verder gedetailleerde delen. Rond het geheel loopt een laan met aan de zuid- en noordzijde twee en aan de west- en oostzijde vier rijen laanbomen. De zuidelijke laan en een deel van de oostelijke maakt onderdeel uit van de weg van het dorp Baak naar 'Hac[k]fort'. Westelijk eindigt de laan bij de 'Maison du jardinier' (met noordelijk 'une pomereije').

Afb. 1. Representation de la maison de Baak (1770), Carle.⁵

In de cartouche van de gevonden kaart of vogelvlucht staat:

'Representation de la maison de Baak

Selon l'ordre perspective militaire

A écuries et remises pour les carrosses

B. un s[e]cond pour l'économie.

C. second jardin

D. *Vivre ou estang*

Fait par Carle

1770'

Te lezen Carle zal vermoedelijk *Leutnant und Ingenieur* Johann Gottfried Carle zijn. De kaart staat namelijk geregistreerd met 'Carle Grafschaft Rietberg'. In dezelfde periode heeft een Carle ook een kaart van de stad Rietberg en omgeving gemaakt met daarop slot Rietberg en zijn tuinen (hemelsbreed 150 km ten oosten van Baak).⁶ Ene I.G. Carle maakte een kaart van Diestedde (Wadersloh) en omgeving met slot Crassenstein en zijn tuinen.⁷ Periode en tekenwijze van de drie kaarten sluiten goed op elkaar aan. De kaart van Crassenstein is van de hand van Johann Gottfried Carle, meer gegevens over deze Carle zijn echter (nog) niet bekend.⁸

Afb. 2. Baak, uitsnede Schijnbedrieger Gezichten om de stad Zutphen (1826), Hendrik Spies.⁹

MEER VRAGEN DAN ANTWOORDEN

Dit artikel is enkel bedoeld om de gevonden vogelvlucht te presenteren. Maar de kaart roept direct ook allerlei vragen op. Waarom Huis te Baak in 1770 in kaart is gebracht, is er een van. Een sluitend antwoord is er (nog) niet. Dit jaar valt in de periode dat Joannes Everardus Canius van der Heyden (1728-1804) eigenaar was. Ook hij liet in ieder geval aan het gebouw veranderingen doorvoeren, in of net voor 1767.¹⁰ Mogelijk was dat reden om gebouw en tuinen in vogelvlucht vast te leggen. Als de maker Johann Gottfried Carle is, volgt vanzelfsprekend direct de vraag waarom een vermoedelijk militair landmeter uit de Graafschap Rietberg in Baak werkzaam was. En als het een andere Carle is, wie is hij dan? En tot slot, maar zeker niet de laatste vraag, hoe is die kaart in het Landesarchiv Nordrhein-Westfalen terechtgekomen?

NOTEN

---

¹http://www.archive.nrw.de/LAV_NRW/jsp/findbuch.jsp?archivNr=1&id=2996&klassId=122&verzId=27668&expandId=80&tektId=3644&bestexpandId=3643&suche=1.

² Jorien Jas e.a., *Kastelen in Gelderland*, 2013, p. 143.

³ H.J. Versfelt, *De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773-1794*, 2003, kaart 73.

⁴ Jas, 2013, p. 143.

⁵ Landesarchiv NRW Abteilung Westfalen, 22152.

⁶http://www.archive.nrw.de/LAV_NRW/jsp/findbuch.jsp?archivNr=1&id=2996&klassId=17&verzId=5145&expandId=15&tektId=3644&bestexpandId=3643&suche=1.

⁷http://www.archive.nrw.de/LAV_NRW/jsp/findbuch.jsp?archivNr=1&id=2996&klassId=12&verzId=2636&expandId=11&tektId=3644&bestexpandId=3643&suche=1.

⁸ <https://www.lwl.org/geokult/kuladignwjsp/detaildruck.jsp?oid=10030188>.

⁹ Stedelijk Museum Zutphen P 0250-00576

¹⁰ Jan Harenberg, *Kastelen rond Zutphen I*, 1987, p. 16.